

Cumprar u betg? Il cumportament dals consumers influenzescha la conjunctura ed è il medem mument in spievel da quella.

FOTOS KEYSTONE

La crisa economica

Co po il stadi intervegnir en cas da recessiun ed inflaziun?

■ **La scienza economica s'interessa per la dumonda co che la societad dovra las resursas limitadas per satisfar als pli differents basegns. Ella studegia ils cumportaments economic individuals dals umans (microeconomia) ed ils fenomens economic da la societad (macroeconomia). Ed ella utilischa las enconuschientschas per tractar dumondas da la politica economica. Quellas èn oz pli actualas che mai.** Ils quatter acturs principals da l'economia d'in pajais èn las chasadas, las interpresas, il stadi e las bancas. Ils flux economic – e cun quai la basa da l'economia – èn stgomis da bains e da servetschs u stgomis monetars tranter quests acturs. Vitiers vegn il fatg che l'economia d'in pajais na funcziuna betg en in circuit serrà; ella è suttamesa a las relaziuns economicas internaziunalas che furman in ulteriur factur impurtant en il circuit economic.

Per illustrar ina circulaziun economica simpla pon ins reducir ils acturs numnads sin las chasadas sco consumers e las interpresas sco producents. La correlaziun tranter consumers e producents è la suandanta:

1. Ils consumers mettan a disposiziun lur forza da lavur, lur chapital e lur terren (facturs da produziun) als producents.
2. Ils producents indemnischan ils facturs da produziun en furma da pajas, tschains, dividendas, fits e fittanzas.
3. Ils producents pon fabritgar raubas e prestar servetschs cun agid dals facturs da produziun ch'els han retschet. Quels porchan els als consumers per cumpra (purchida).
4. Ils consumers dovran lur entradas

per cumprar raubas e servetschs (dumonda). Uschia turnan ils daners puspè tar las interpresas e pussibileschan danovamain da producir bains.

En realitad na dovran ils consumers betg tut lur entradas per cumprar bains da consum. Ina part da lur entradas mettan els da la vart per spargnar u per investir. Ils daners spargnads mettan las bancas a disposiziun als interprendiders en furma da credits. Er ils daners deponids sin la banca na van pia betg a perder a l'economia, ma bain restan en la circulaziun economica. Spargnar ed investir furman premissas impurtantas per renovar e sviluppar l'economia.

Sco ulteriur actur en il circuit economic d'in pajais è da numnar il stadi. Las persunas naturalas e las interpresas han da pajar taglias a quel. Vitiers vegnan taglias indirectas ch'èn integradas en il pretsch da vendita dals products. Cun quests daners garanteschas il stadi prestaziuns che servan a l'entira populaziun sco las assicuranzas socialas, la scolaziun, la sanadad u las infrastructuras.

Ultra dal «service public» menziunà è mintga stadi confruntà cun la dumonda, sch'el duaja intervegnir a moda ferma u flailva en l'economia. Dapi la spariziun dal bloc communistic suonda la plipart dals pajais dal mund ina politica economica liberala. Quella è caracterisada tras il nunengaschament dal stadi (privatisaziun) e la deregulaziun dals martgads (liberalisaziun).

Il stadi observa dentant l'andament dals ciclus economic cun agid dal product naziunal brut (PNB). Medemamain observa el il svilup da la valur dal daner cun agid da l'index naziunal dals pretschs da consum (INC). En cas d'ina recessiun u inflaziun prova il stadi d'intervegnir cun ils instruments da la politica economica e monetara.

Ils ciclus economic

Il product naziunal brut (PNB) è in instrument per mesurar la creschientscha economica d'in pajais. Damai che quest instrument vegn applitgà da tut ils stadis, permetta el er da cumparegliar las singulas economias ina cun l'atra. Il PNB correspunda a la valur totala dals bains e dals servetschs producs en in pajais durant in onn.

Per evitar che la medema produziun vegnia dumbrada pliras giadas, adesch'ins mintgamai mo las valurs agiuntadas. Per il chaschiel adesch'ins per exempel il pretsch dal latg (la plivalur dal pur), la lavur da chaschar (la plivalur dal chaschader) e la distribuziun (la plivalur dal commerziant). La summa da las plivalurs dat il pretsch final dal chaschiel.

Cun observar il PNB d'in pajais sur plirs onns, pon ins distinguer periodas da creschientscha e da recessiun. Questas variaziuns, che pon esser pli u main regularas, furman ciclus economic. In tal ciclus enconuscha quatter fasas:

Expansiun: L'economia prosperescha, il PNB crescha d'onn ad onn. Questa perioda, numnada conjunctur'auta, è caracterisada d'in augment da las investiziuns, da la consumaziun, da las entradas e dals pretschs. Il nivel da dischoccupaziun sa sbassa.

Crisa: La creschientscha sa diminuescha e chala per finir (stagnaziun). La crisa marca in return nua che la curva da creschientscha cumenza a sa sbassar. En la lingua da mintgadi dovr'ins savens il term crisa per designar la recessiun.

Recessiun: Questa perioda da conjunctura bassa è caracterisada d'ina creschientscha economica damanaivla da nulla, gea perfin negativa (decrechientscha). Il nivel da las investiziuns e da las entradas sa sbassa e quel da la dischoccupaziun augmenta. Sch'ina recessiun dura ditg, discurr'ins da depressiun.

Restabiliment: Quai è il punct da return nua che l'economia sa revegn puspè ed entra en ina nova fasa d'expansiun.

Co po il stadi intervegnir en situaziuns da crisa u prevegnir a recessiun? En la politica economica s'opponan dus gronds currents: la teoria keynesiana che recumonda l'intervenziun dal stadi e la teoria liberala che favurisescha l'atgna regulaziun dal martgà.

Tenor l'intervenziunsem, la teoria elavurada en ils onns 1930 da l'economist englais John Meynard Keynes, po e duaja il stadi intervegnir en l'economia cun giugar ina rolla impurtanta da regulatur. Keynes ha mussà ch'il stadi po augmentar en ina perioda da recessiun sias expensas (cun il ristg da s'indebitar fermamain) per stgaffir piazzas da lavur e reactivar l'economia. Ins numna quai ina politica budgetara anticiclica, perquai ch'il stadi emprova da dar

contrapais al ciclus economic. La teoria keynesiana ha dictà per gronda part la politica economica dals pajais dal vest a partir da la Segunda Guerra mundiala fin l'entschatta dals onns 1980.

Ina teoria blier pli liberala, l'uschenumna neoliberalissem, è vegnida elavurada da l'economist Milton Friedman en ils onns 1960. Questa teoria prevesa in'intervenziun minimala dal stadi en l'economia. Durant ils onns 1980 ha quest pensar influenzà fermamain las regenzas da Ronald Reagan en ils Stadis Unids e da Margaret Thatcher en la Gronda Britannia.

Ozendi vegn ina politica economica intervenziunistica plitost sustegnida da las partidas da sanestra. Ina politica economica liberala vegn plitost sustegnida da las partidas da dretga.

Il svilup da la valur dal daner

Il pretsch exprima la valur d'in bain u d'in servetsch en in'unitad monetara. Il pretsch varieschan tut tenor la dumonda e l'offerta. Cun observar ils pretschs po il stadi dentant er tegnair en egl il svilup da la valur dal daner. La basa per quest'observaziun furma l'index naziunal dals pretschs da consum (INC). Quel calculescha ils custs d'in chanaster da products che cumpiglia mangiativas, vestgadira, alloschi, sanadad, mobilitad ed ulteriuras expensas da la vita da mintgadi. La cumposiziun e las cumparts dal chanaster vegnan validads ed adattads adina puspè da nov uschia ch'els correspundan al consum d'ina chasada mesauna. L'INC permetta da mesurar la rata d'inflaziun generala, dentant er la chareschia detagliada d'in sulet product per ina tscherta perioda.

La rata da chareschia u d'inflaziun è la midada procentuala da l'INC cumparegljà cun l'onn precedent. Cura ch'il nivel general dals pretschs augmenta, diminuescha la capacitad da cumpra d'ina valuta. U formulà autramain: L'inflaziun ha l'effect ch'ins po cumprar pli e pli pouca rauba e servetschs cun la medema quantitat daners.

In'economia prosperanta ha basegn

da creschientscha. In lev augment annual dals pretschs, numnà inflaziun, vegn considerà sco normal. Sch'ìls pretschs augmentan dentant en il medem ritmus sco il PNB, supprima l'inflaziun l'effect da la creschientscha. Igl è pia impurtant che la rata d'inflaziun restia pli bassa che quella da la creschientscha annuala dal PNB.

L'inflaziun dependa da numerus facturs. Main problematic è l'augment dals pretschs chaschunà tras ina dumonda pli gronda da bains e da servetschs u tras ina sminuziun da la quantitat da rauba purchida. Sin questa furma d'inflaziun pon ins reagir cun furnir dapli bains e servetschs.

Auter èsi tar l'inflaziun chaschunada tras ils custs. Crisas economicas pon provocar in augment general dals pretschs, perquai che numerusas interpresas èn pertutgadas da las consequenzas. Damai che la Svizra è frtg dependenta da l'import e da l'export po er in augment dals pretschs da rauba a l'exteriur u dals curs da stgomi tutgar l'economia naziunala.

Sin in'inflaziun chaschunada tras ils custs po il stadi be reagir cun applitgar ils meds da la politica monetara, per exempel cun augmentar u sbassar il tschains directiv. Autras mesiras èn la cumpra u la vendita da devisas, l'augment u la reducziun da las reservas statals e la politica da credits. Questas incumbensas tutgan a la banca centrala da mintga pajais, en il cas da la Svizra a la Banca naziunala svizra. Damai che las mesiras s'effectueschan pir suenter dus u trais onns, sto la banca centrala prevesair il svilup probabel da la conjunctura ed agir baud avunda.

La presentaziun:

Dossier «Politica economica e monetara»

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=1973
www.chattà.ch

Intervegnir u betg? La dumonda centrala en la politica economica da mintga pajais.

Intginas crisas economicas pli grondas

Il **crash dal 1929** è stà ina crisa a la bursa da New York che ha marcà l'entschatta da la gronda depressiun dals onns 1930.

Il **schoc d'iteli dal 1973** ha mess fin als trenta onns da prosperitad ch'èn suandads la Segunda Guerra mundiala. El ha provocà in'inflaziun massiva ed ina recessiun mundiala.

La **crisa asiatica dal 1997** ha cu-

menzà en Tailanda, ma ses effects han sa fatgs sentir en l'entir mund.

La crisa da la bursa, provocada tras il **schluppar da la vaschia d'internet il 2000**, è stada la consequenza d'ina speculaziun sfranada cun interpresas da la nova economia.

La **crisa dals subprims** sin il martgà ipotecar american ha provocà la crisa da finanzas mundiala dal 2008.